

(± 500) houtduiven, *Columba palumbus*, roestten 's avonds in hoge bomen; op 8 Januari ontving ik 2 dode, vermagerde ex. Van de waterral, *Rallus aquaticus*, werd één verscheurd ex. aangetroffen. Van het waterhoentje, *Gallinula chloropus*, ontving ik 4 slachtoffers en 2 nog levende ex., die beide stierven; verder enkele fragmenten in het veld aangetroffen. Drie, op 5 Januari levend ontvangen meerkoeten, *Fulica atra*, werden wegens hun goede conditie geringd weder losgelaten. (H. Ruiter).

H a a r l e m : Door mij werden opvallend weinig dode vogels gevonden; alleen 1 blauwe reiger, *Ardea cinerea*, 1 kapmeeuw, *Larus ridibundus* en 2 kleine zeemeeuwen, *Larus canus*. Ook aan zee bevonden zich practisch geen slachtoffers, behalve op 9 Februari toen ik over 3 km strand 8 zwarte zee-eenden, *Melanitta nigra*, vond, maar geen enkele andere eend of meerkoet, zelfs geen zeekoet, die anders, vooral na vorst, regelmatig gevonden worden. (F. Niesen).

Kampen, 25 Juli 1941.

Oölogische en nidologische mededeelingen, 1941, 1

DOOR

TSJEARD Gs. DE VRIES

(met 1 tekstfiguur).

Een verlaten horst van den havik, *Accipiter gentilis gallinarum* (Brehm), na acht jaar weer betrokken.

In het broedseizoen van 1933 bevond zich op „De Buunderkamp”, W o l f h e z e (G.) een havikhorst, dat één jong en twee onbevuchte eieren voortbracht. Sindsdien bleef het onbewoond, doch wel werden het vorig jaar in een ander gedeelte van hetzelfde bosch pogingen tot vestiging ondernomen, welke echter niet met gunstigen uitslag bekroond werden. Op deze plaats is het dit voorjaar zeer onrustig door het kappen van boomen.

Thans — dus na acht jaar — heeft een havikspaar het oude horst opnieuw betrokken; 16 Maart hoorde ik de vogels alarmeeren en 6 April bleek het in den loop der jaren uiteraard geheel vervallen nest aanmerkelijk te zijn opgehoogd en opgeknapt, terwijl het usantieele dennengroen op den rand eveneens aanwezig was.

Toen wij het ter gelegenheid van de Clubvergadering dit voorjaar aan eenige leden toonden, bleek het den heer v a n M a r l e, die een onderzoek in loco instelde, dat het horst, blijkbaar door het veelvuldig vertoeven van boscharbeiders ter plaatse, verlaten was. (A. B. Wigman).

Zeer vroege broedallures van de fuut, *Podiceps cr. cristatus* (L.).

Op 15 M a a r t 1941 namen wij in het Noorddiep op het K a m p e r e i l a n d een paartje futen waar, dat bezig was met materiaal te slepen, dat beiden naar een plek brachten, waar reeds een aanduiding van een nest was te bespeuren. Even later gingen ze ook kopzwaaiend tegenover elkaar „staan”. 's Morgens was het eerst flink koud, de bomen waren zwaar be-

rijpt en er hing een dikke mist; de wind woei zwak uit oostelijke richting. Later op de morgen, toen de mist was opgetrokken, werd het opvallend zacht weer. (C. G. B. ten Kate).

Enkele gegevens betreffende nesten en eieren van den kleinen pluvier, *Charadrius dubius curonicus* Gm., uit 1937.

In 1937 was ik in staat verschillende nesten van den kleinen pluvier geheel of gedeeltelijk te controleeren, wat aantal en maten der eieren en broedduur betreft. De resultaten laat ik hieronder volgen.

Over het algemeen kunnen wij twee typen eieren onderscheiden, nl. eieren uit nesten op kleiachtigen bodem, die grijs getint zijn, terwijl zij aan de stompe pool vrijwel altijd met modder besmeurd zijn en eieren uit nesten op zandigen bodem, die veel geler van kleur blijken te zijn.

In den Amsterdammerpolder bij Amsterdam werden 3 broedparen vastgesteld. De nesten lagen alle op zandgrond en waren met schelpen versierd.

Nest 1 was op 25 April voltallig, maar bleek op 16 Mei uitgehaald. De maten der eieren waren: $31 \times 22,6$; $30,2 \times 22,8$; $30,5 \times 22,9$; $29,5 \times 22,5$.

Nest 2. Hiervan vond ik het eerste ei op 10 Mei, het tweede, derde en vierde resp. op 12, 14 en 15 Mei. 19 Mei bleek het legsel uitgehaald.

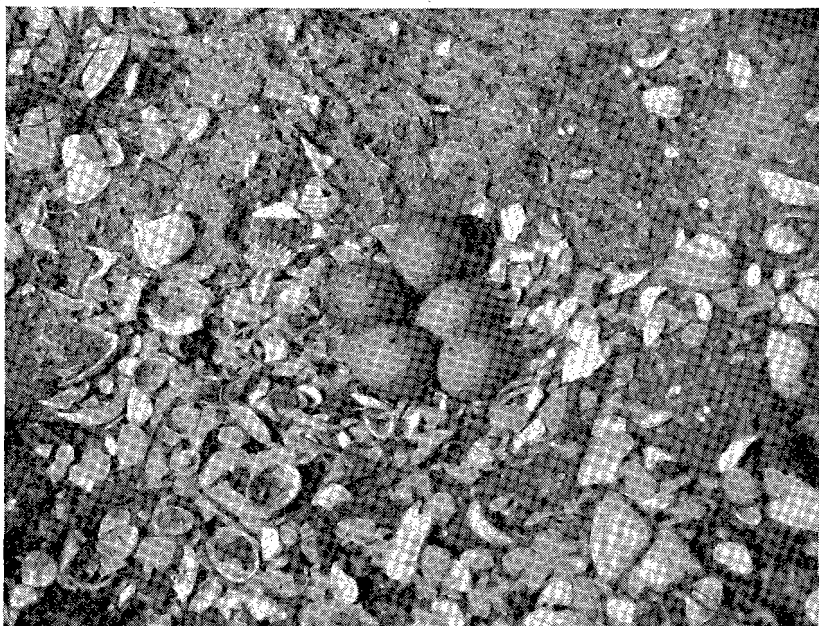

Foto J. E. Sluifers.

Nest van *Charadrius dubius curonicus* Gm., met vijf eieren; Groote IJpolder, 18 April 1937.

De maten waren: $29,7 \times 22,8$; $29,2 \times 22,7$; $29,1 \times 22,5$; $30,6 \times 22,7$.

Nest 3 werd, voordat ik het controleeren kon, uitgehaald. Een der broedparen heeft nog een vervollegsels gehad, dat echter niet gevonden werd.

In den Grootten IJpolder, op een strook langs het Noordzeekanaal, konden 12 broedparen vastgesteld worden. Dit stuk land werd echter tijdens den broedtijd omgeploegd, waardoor 5 legfels verloren gingen. Bovendien maakte zich een wezel schuldig aan eierroof.

Nest 1 werd op 18 April reeds voltallig en liefst nog wel met vijf eieren gevonden. Meestal wordt het eerste ei op 22 of 24 April gevonden. Het lag op een zandrichel in de schelpen. De maten der 5 eieren waren: $30,2 \times 23,1$; $30 \times 23,4$; $30,1 \times 23,4$; $29,9 \times 23,2$; $29,9 \times 23,3$. Het legsel werd op 5 Mei stukgeploegd. Zie de figuur.

Nest 2 lag op eenigszins vochtigen, kleiigen grond, versierd met weinig schelpen. Voltallig op 25 April. Op 5 Mei ondergeploegd. De maten der eieren waren: $29,6 \times 22,3$; $29,4 \times 21,9$; $29,6 \times 22,4$; $32,1 \times 21,6$. Het lag ongeveer 120 m van nest 1.

Nest 3. Ligging als nest 2 en wel op ongeveer 30 m daarvan. Voltallig op 25 April; uitgekomen op 19 Mei. Broedduur 24 dagen. De maten waren: $30,8 \times 22,2$; $30,9 \times 22,3$; $31,2 \times 21,8$; $30,2 \times 21,9$.

Nest 4. Ligging als nest 2. De afstand tusschen dit nest en nest 1 en 3 bedroeg resp. 25 en 125 m. Voltallig op 26 April. Op 19 Mei waren de eieren aangepikt en op 21 Mei liepen de jongen uit. Broedduur 25 dagen. De maten der eieren waren: $31,7 \times 23,2$; $31,2 \times 23,6$; $31,9 \times 23,4$; $30,9 \times 23,5$.

Nest 5 had op 25 April 3 eieren; op 30 April nog maar 2 (wezel!), waarvan op 5 Mei nog weer één werd stukgeploegd. Het andere overgebleven ei kwam op 19 Mei uit. Broedduur 24 dagen. De maten van de 2 eieren van 30 April waren: $31,8 \times 22,9$ en $31,9 \times 22,5$.

Nest 6. Een 3-legsel, midden in een bank van mosselschelpen. Volledig op 22 April. Uit op 16 Mei. Broedduur 24 dagen. De eiermaten waren: $29,9 \times 22,4$; $30,8 \times 22$; $30,6 \times 22,3$.

Nest 7 lag op zandgrond, in schelpen. Voltallig op 25 April. Werde op 5 Mei ondergeploegd. Maten der eieren: $30,6 \times 21,6$; $30 \times 21,7$; $29,9 \times 21,8$; $30,2 \times 21,6$.

Nest 8 lag op kleigrond en was versierd met schelpen, meest kokkels. Voltallig op 25 April; werd 5 Mei ondergeploegd. De eiermaten waren: $31,3 \times 23,2$; $31,6 \times 23,1$; $31,2 \times 22,9$; $31,8 \times 23,3$.

Nest 9 werd op 7 Mei met 4 eieren gevonden, liggend op een schelpbank in een haverveld. Dit land werd nog eens geëgd, waarna ik het nest op 21 Mei met 3 eieren terugvond. De eieren waren op 24 Mei aangepikt en kwamen op 26 Mei uit. De maten der eieren waren: $28,8 \times 21,3$; $28,7 \times 22$; $29,3 \times 21,8$.

Nest 10 had op 12 Mei 2 eieren, doch bleek verlaten te zijn. Vermoedelijk is hieraan de wezel schuld. De beide eieren maten: $30,8 \times 21,3$ en $30,7 \times 21,4$.

Nest 11. Op kleigrond, versierd met schelpen en strootjes. Op 12 Mei 2 eieren, 15 Mei voltallig. Uit 9 Juni. Broedduur 25 dagen. De maten waren: $30,9 \times 22,5$; $32,2 \times 22,2$; $32,9 \times 22,3$; $30,9 \times 22,3$.

Nest 12. Voor dit nest was ik te laat. Ik kon slechts vaststellen, dat de oude vogels jongen hadden en vond den verlaten nestkuil.

Nest 13. Dit was een vervolglegsel, dat later bleek verlaten te zijn. De 2 eieren maten: $29,4 \times 22,6$ en $30,3 \times 23$.

Twee paren maakten een vervolglegsel tusschen aardappelen en erwten. De nesten konden niet gecontroleerd worden.

Op een ander, opgespoten, terrein in den Groeten IJpolder aan de spoorlijn naar Zaanadam stelde ik 6 broedparen vast. Van ieder paar vond ik een nest, doch zij werden alle, op één uitzondering na, uitgehaald. Dit niet uitgehaalde nest werd echter door kraaien verwoest. Een vervolglegsel kwam goed uit. Hieronder volgen de nesten.

Nest 1. Een 3-legsel. Voltallig op 30 April. Bleek op 16 Mei uitgehaald te zijn. De maten der eieren waren: $31,4 \times 22,7$; $31,6 \times 22,4$; $31,9 \times 22,9$.

Nest 2. Een diep, met schelpen en strootjes versierd nest. Voltallig gevonden op 25 April. Uitgehaald! De eiermaten waren: $29,7 \times 22,9$; $31,3 \times 22,4$; $30,3 \times 21,8$; $31,2 \times 22,1$.

Nest 3. Dit nest lag op een groote schelpbank en bestond uit 4 kleine drupelvormige eieren. Voltallig gevonden op 30 April. Uitgehaald! Maten: $26,1 \times 22,3$; $29,1 \times 22,2$; $26,8 \times 22,3$; $27,5 \times 22,2$.

Nest 4. De eieren van dit nest waren niet zoo duidelijk peervormig. Op 30 April, 2 en 3 Mei bevatte het resp. 2, 3 en 4 eieren. Werd door kraaien vernield. De eiermaten waren: $29 \times 22,7$; $29,1 \times 22,3$; $27,9 \times 21,7$; $27,8 \times 22,7$.

Nest 5. Eveneens een 3-legsel. Op kleigrond en met veel takjes en strootjes versierd. Voltallig op 16 Mei. Uitgehaald! Eiermaten: $31 \times 21,3$; $29,6 \times 21,4$; $29,7 \times 21,7$.

Nest 6 bevatte op 16 Mei 2 eieren. Het werd echter uitgehaald vóór het voltallig was. De maten der eieren waren: $30,5 \times 22,9$ en $29,6 \times 22,8$.

Nest 7. Het vervolglegsel, dat ik 1 Juni, allang voltallig zijnde, vond. Het lag in het zand, met enkele schelpbrokjes versierd. Bovendien was er een zeer klein ei bij. Het bleek op 22 Juni uitgelopen. De eiermaten waren: $25,5 \times 21,6$; $29,3 \times 21,7$; $28,3 \times 22,3$; $27,6 \times 22,3$.

Bij Buitenhuisen, aan weerszijden van het Noordzeekanaal, werden in het geheel 8 broedparen vastgesteld.

Nest 1. Ligging op een schelpbank, vlak bij een plasje. Voltallig gevonden op 2 Mei. Van 2 der eieren vond ik later de leeggegeten doppen. De beide anderen kwamen normaal uit. De eiermaten waren: $31,8 \times 22,8$; $31,6 \times 22,9$; $32 \times 22,8$; $33,9 \times 22,3$.

Nest 2 lag eveneens op kleigrond. Voltallig op 5 Mei en kwam normaal uit. De maten waren: $30,8 \times 21,7$; $31,5 \times 21,3$; $31,8 \times 21,9$; $30,7 \times 21,6$.

Nest 3. Ligging in een grindhoop, maar toch met schelpbrokjes versierd. Bleek op 24 Mei uitgelopen te zijn. De maten der eieren waren: $28,3 \times 21,6$; $28,5 \times 21,5$; $28,4 \times 21,7$; $29,2 \times 21,5$.

Nest 4 is vermoedelijk normaal uitgekomen. De eiermaten waren: $31,2 \times 21,9$; $28,6 \times 21,8$; $30,3 \times 22,4$; $30,4 \times 22,1$.

Nest 5 en 6 werden, vóór zij voltallig waren, onder het zand geploegd.

Nest 7. Hiervan vond ik den nestkuil en nam ik een der pas uitgekomen jongen waar.

Nest 8. Van het achtste broedpaar gelukte mij het niet het nest te vinden.
(J. E. Sluiters).

Legsels van 5 komen hoogstwaarschijnlijk bij alle Limicolae, die normaliter 4 eieren leggen, wel eens voor. De literatuur vermeldt goud- en bontbekpluvier, kievit, scholekster, groenpootruiter, tureluur, kluit, steltkluit, bonte strandlooper, oeverlooper, grutto, wulp, regenwulp, water- en houtsnip. Van de kleine pluvier wordt niet gesproken en het is derhalve jammer, dat de heer Sluiters dit legsel niet heeft verzameld.

Zijn maatopgaven zijn zéér waardevol. Het gemiddelde der 89 eieren bedraagt: $30,19 \times 22,33$, max. $33,9 \times 22,3$ en $31,2 \times 23,6$, min. $28,8 \times 21,3$ en $25,5 \times 21,6$.

Jourdain geeft voor 100 ex. gemiddeld $29,8 \times 22,08$, max. $32,8 \times 23,0$ en $30,1 \times 23,5$, min. $27,3 \times 21,1$ en $28,6 \times 21,0$.

Deze maxima worden nog belangrijk overtroffen door het ei, dat ik in dit tijdschrift, 5, 1932, p. 78, heb vermeld en dat in werkelijkheid $35,5 \times 24,9$ meet. (De toen opgegeven maten zijn, tengevolge van een — later ontdekte — fout aan mijn meetinstrument, beide 0,2 mm te groot).

De geconstateerde broedduur (24 en 25 dagen) is vrij normaal. De kleine pluvier broedt $\pm 3\frac{1}{2}$ week.
(de V.).

De broedduur bij de kleine pluvier, *Charadrius dubius curonicus* Gm.

Het eerste, in het seizoen 1941, bij het Kampereiland gevonden nest van de kleine pluvier bevatte op 11 Mei 3 eieren, terwijl op 12 Mei het 4e ei werd gelegd. Op 5 Juni waren volgens den bewaker alle eieren nog gaaf, maar hoorde hij de jongen duidelijk piepen. Op 6 Juni reed een kar met een der wielen precies over het nest en vond hij 2 pas uitgekomen jongen en 2 nog half in het ei zittende jongen dood in het nest. Dit was dus de 26ste dag.
(C. G. B. ten Kate).

In de „Ornithol. Hilfstabellen” van Groebbels, Kirchner en Moebert (p. 7) wordt als broedduur vermeld: 22—25 (28) dagen, terwijl het Pract. Handbook (II, p. 525) 22—24 dagen aangeeft.
(t. K.).

De door mij gecontroleerde broedgevallen van de kleine pluvier duurden 23—25 dagen. Voor verdere opmerkingen moge ik verwijzen naar de aantekening bij de volgende mededeeling.
(de V.).

Lange broedduur van een kievit, *Vanellus vanellus* (L.).

Op 21 April 1941 vond ik met den bewaker van het Kampereiland aldaar een kievitsnest met 4 geheel verse eieren. Op 17 Mei was 1 ei aangepikt, terwijl op 18 Mei ook de overige eieren aangepikt waren. Op 19 Mei waren er om 2 uur nm. 3 jongen, waarvan één de dop nog aan het lichaam droeg, terwijl het 4e ei niet veel verder was aangepikt. Op 20 Mei 's morgens om ± 9 uur was het nest geheel leeg. Het laatste jong kwam dus of op het begin van de 30ste of op het eind van de 29ste dag uit, de andere drie op de 29ste dag.
(C. G. B. ten Kate).

In de Ornithol. Hilftabellen van Groebbels c.s. wordt als broedduur aangegeven 24—28 dagen, in het Pract. Handbook (II, p. 549) 25—28 dagen. (t. K.).

Een verlengde broedduur houdt dikwijls verband met de weersomstandigheden en de plaats, waar zich het nest bevindt. Ligt dit b.v. dicht bij een voetpad, zoodat de vogel, door passanten — geheel onwillekeurig — opgeschrikt, herhaaldelijk zijne eieren verlaat, dan kan, in een koud voorjaar, de bebroeding vaak een of meer dagen tijd eischen. Ik heb eens een zoodanig gelegen kievitsnest gecontroleerd, waarvan de eieren pas op den 30sten dag uitkwamen. Het duurde zóó lang, dat een, in de nabijheid wonende boer mij zei: „die eieren zijn toch onbevruucht, laten we ze maar wegnemen, anders put het den vogel te veel uit”. (de V.).

Een merkwaardig legsel van de kluut, *Recurvirostra a. avosetta* (L.).

Op 24 Mei 1941 vond ik, aan de Gaasterlandsche IJsselmeerkust bij Nijemirdum (Fr.), een nest met 4 eieren van de kluut. Drie daarvan zijn, op lichten ondergrond, met voor de soort zeer kleine vlekjes en haaltjes geteekend. Het vierde ex. is donkerder van schaalkleur en vertoont slechts een dozijn groote vlekken. Daar het kluitenei over het algemeen heel weinig varieert, heb ik dit legsel een plaatsje in mijn collectie gegeven.

(de Vries).

Dwergeieren.

Iedere eierenverzamelaar heeft in zijn collectie wel een groter of kleiner aantal dwergeieren en daar zij betrekkelijk zeldzaam zijn, verzamelt men ze dan ook wel graag, doch desniettemin staande hebben zij m.i. betrekkelijk weinig wetenschappelijke waarde, zo lang de oorzaken van het ontstaan niet zijn achterhaald. Is het een zuiver pathologisch verschijnsel? Maar hoe komt het dan, dat volledige legsels van dwergeieren bijna niet voorkomen. (Zie Van Pelt Lechner over de kokmeeuw; de Vries, dit tijdschrift, 7, 1932, p. 52; Groebbels, „Der Vogel”, II, p. 383, met foto). Het zou dan toch voor de hand liggen, dat volledige legsels van dwergeieren meer voorkwamen, dan het af en toe verschijnen van een dwergei in een legsel van eieren van normale grootte.

Een belangrijke vraag zou beantwoord zijn, indien men wist of het dwergei het eerst of het laatst gelegd is of daar tusschen in ¹⁾. Doch zelden of nooit kan deze vraag beantwoord worden. Misschien dat sectie van het betrokken ♀ een oplossing zou kunnen geven. Wat hier ook van zij, ik meende, dat het misschien van belang zou kunnen zijn om het schaalgewicht eens wat nader te bekijken, waarvoor ik 7 dwergeieren van *Larus a. argentatus* Pontopp heb genomen en vergeleken met de gegevens in Van Pelt Lechner. Als berekening heb ik toegepast de formule uit Groebbels van Schönwetter (p. 291): $O = B^2 K$, waarin K de variabele factor is naar gelang de verhouding tuschen lengte en breedte. Ik kom dan tot het volgende staatje:

¹⁾ Hetzelfde geldt vergelijkenderwijze voor de cyanistische Laridae-eieren. Ik bezit een 3-legsel van *Sterna b. hirundo* L., waarvan de twee blauwe eieren het eerst gelegd zijn en het bruine het laatst. Het is dus geen uitputting van het pigment (de typisch ronde vorm en fijne tekening maken het zeker, dat de drie eieren van één ♀ afkomstig zijn).

Ei	Lengte mm	Breedte mm	Oppervlakte cm ²	Gewicht gr	Gew. p. cm ² mg	Dooier
V.P.L.	71	48	97	6,2	63	
1741b.	53,1	41,2	64	3,9	61	Kleine dooier.
1741a.	54,5	39,5	62	4,1	66	Bijna geen dooier.
1741c.	50	39,9	59	4,1	70	" " "
1741d.	48,4	38	54	3,1	57	In verh. norm. dooier
1741e.	49,1	36	51	3,1	61	Kleine dooier.
1741f.	39,3	32,3	38	1,5	40	Bijna geen dooier.
1741g.	37,8	29,5	33	1,7	52	" " "

Het resultaat was geheel anders dan ik verwacht had. Voor de eieren a t/m e kan men spreken van de normale schommelingen naar beide zijden terwijl het gem. gewicht per cm² voor f en g ver onder het normale ligt. Bij het afnemen van de maten heeft er dus geen verdikking van de schaal plaats. Indirect zijn deze gegevens toch ook wel interessant t.o.v. van het ei van *Cuculus c. canorus* L., dat enerzijds (tengevolge van aanpassing?) zeer klein, doch een hoog schaalgewicht heeft. (W. Hellebrekers).

Naar mijne meening is een dwergei inderdaad een pathologisch product. Produceert een vogel de normale hoeveelheid eistoffen (dooier en wit), maar een te kort aan kalk, dan legt hij een min of meer compleet „windei”. Is de hoeveelheid eistof te gering en de kalkafscheiding vrijwel normaal, dan ontstaan „kleine-”, „dwerg”- of „spaar”-eieren. In eerstgenoemde soort zijn dooier en eiwit in een geringer kwantum, maar toch in de normale verhouding, aanwezig. Dwergeieren bevatten ook nog een weinig dooier, maar in spaareieren ontbreekt deze substantie. Aangezien dwerg- en spaareieren wel in hoofdzaak een uitputtingsverschijnsel zullen zijn, ligt het voor de hand, dat zij als regel het laatst worden gelegd en dat legfels ervan slechts in uitzonderingsgevallen zullen voorkomen. Ik bezit $\frac{1}{7}$ wilde eend (zie dit tijdschr., 7, 1932, p. 52) en $\frac{1}{2}$ kievit, resp. van 31 Maart en 2 April. Van uitputting tengevolge van herhaald eieren rapen kan dus in beide gevallen niet worden gesproken. Trouwens dan zou de frequentie ook veel grooter moeten zijn. Ik heb geprobeerd, deze, door het uitloven van premies, voor de kievit vast te stellen en kwam, globaal genomen, tot 1 op de 10.000. Bovengenoemde abnormaliteiten kunnen bij alle vogelsoorten voorkomen. Ik bezit ze van roofvogels (giervalk), Limicolae, eenden en Passeres. In de „eenige” jaargang (1911) van K r a u s e 's „Zeitschrift für Oologie” geeft Ferdinand H o o g een lijst zijner „Spar-eier”, waarin o.a. de vale gier en de Pampastruis voorkomen. Soms vindt men in een nest alleen één dwergei. Het is mogelijk, dat dat het eenige product van den vogel is, maar het kan natuurlijk ook zijn, dat hij reeds één- of meermalen een nest met eieren is kwijtgeraakt en niet meer tot verdere productie in staat is.

Aan de opmerking van H e l l e b r e k e r s, dat de dikte der schaal gelijk of zelfs minder is, dan bij normale exemplaren, moet worden toegevoegd, dat ook groo-tere schaaldikte voorkomt, zij het veel minder vaak dan gewoonlijk wordt aangenomen. (de V.).